

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2025. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.7.109>

УДК 330.4

*М. І. Мельник,
аспірант кафедри економічної теорії,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-8575-9226>*

МАЛЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ, ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

*М. Melnyk,
PhD Student of the Department of Economic Theory,
Ivan Franko National University of Lviv*

SMALL ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE AS A RESPONSE TO TODAY'S CHALLENGES

У статті досліджено роль малого підприємництва в контексті адаптації до викликів сьогодення та побудовано модель залежності кількості малих підприємств в Україні від інституційних та поведінкових чинників. В контексті сучасного стану функціонування та розвитку економіки України підприємництво виступає не тільки одним з видів сфер зайнятості громадян та реалізації їхніх здібностей, але й є основою розкриття потенціалу країни, гнучкої реакції на зміни бізнес-середовища та кон'юнктури ринку. Вибір створення підприємства говорить про особливі

характеристики, притаманні українцям, а саме: стійкість, креативність, відповідальність та здатність до ризику. Саме тому, розвиток підприємництва є важливим напрямком підвищення конкурентоспроможності національної економіки та своєрідною відповіддю на виклики сьогодення.

Основною метою статті є виявлення впливу змін в бізнес-середовищі та ролі поведінкових чинників на функціонування малого підприємництва в Україні на основі побудови моделі, яка б адекватно пояснювала залежність кількості малих підприємств від зовнішніх факторів та давала можливість прогнозувати подальші перспективи розвитку. У дослідженні використано такі методи: аналіз, синтез, статистичні та економетричні методи, метод моделювання.

The article examines the role of small business in the context of adaptation to today's challenges and builds a model of the dependence of the number of small enterprises in Ukraine on institutional and behavioral factors. Entrepreneurship today is one of the key aspects of the development of the Ukrainian economy and the stabilization of the crisis. In the conditions of increasing uncertainty, instability, and aggravation of global problems of society, there is a need to develop small businesses as the central sphere of activity of economic agents. Rising unemployment and inflation, declining foreign investment and innovation, and declining competitiveness of the national economy create new challenges to which it is necessary to adapt and take appropriate measures.

Creating your own business as a response to today's challenges is possible only by considering the characteristics inherent in the character of entrepreneurs. Thus, resilience, creativity, leadership, and a tendency to take on responsibility associated with uncertainty are key traits that help an entrepreneur see opportunities and succeed where others fail. Entrepreneurship in times of crisis overcomes challenges and uses the window of opportunity associated with factors such as: entering the market under conditions of reduced internal competition;

higher propensity to adapt; speed of registration and regulatory flexibility; mental and cultural proximity to understanding consumer needs, etc.

This context encourages us to investigate the dependence of the number of small businesses in Ukraine on various external factors and to build a model based on them that would make it possible to predict further development prospects. Identifying the relationship between the number of small businesses and such factor characteristics as the unemployment rate index, business freedom, and the share of Internet users allows us to identify key areas that require further research and support. The key focus should be on reducing unemployment, developing the technological infrastructure of business, and increasing the level of business freedom, which will positively affect entrepreneurial activity and increase the competitiveness of the national economy. All this can be achieved only through cooperation between the state and business, and the state's implementation of policies to support small businesses.

Ключові слова: *мале підприємництво, бізнес-середовище, інституційні чинники, поведінкові чинники, показники підприємництва.*

Keywords: *small entrepreneurship, business environment, institutional factors, behavioral factors, indicators of entrepreneurship.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Непередбачуваність, мінливість та нестабільність сучасного бізнес-середовища зумовлюють нові виклики та ускладнюють функціонування економіки будь-якої країни. Крім цього загострюються проблеми зростання безробіття та інфляції, а розвиток нових технологій вимагає залучення висококваліфікованих кадрів, здатних творчо та нестандартно мислити й вирішувати поставлені завдання. Перегляд ролі глобалізаційних процесів та орієнтація на розвиток національних економік, зумовлює необхідності підвищення ефективності вітчизняної економіки, розвитку підприємницької

діяльності та оптимального використання всіх наявних ресурсів, в тому числі людського капіталу та підприємницьких здібностей.

На сьогоднішній день, підприємництво є гнучким та ефективним способом адаптації економічної системи України до викликів та швидких змін сьогодення. У контексті непередбачуваності майбутнього та необхідності стабілізації економічної ситуації в час війни, підприємництво означає не тільки створення компанії, але й вибір, який говорить про стійкість, сміливість, рішучість, інтуїцію, здатність створювати та змінювати реалії сьогодення. Труднощі, пов'язані з повномасштабним вторгненням, створюють значні перешкоди для ведення бізнесу, але водночас вони можуть виявитися унікальним вікном можливостей для зростання підприємницького потенціалу українців та, як наслідок, способом подолання соціально-економічних проблем в час післявоєнної відбудови. Також важливо враховувати роль інституційних чинників, які можуть як позитивно, так і негативно впливати на зростання підприємницької діяльності. Особливо це стосується посилення заходів для підтримки суб'єктів господарювання з боку держави.

Саме через зазначені вище проблеми важливо зосередити свою увагу на описі динаміки розвитку малого підприємництва та впливі на його ефективне функціонування змін в бізнес-середовищі й кон'юктурі ринку. А також, необхідно враховувати, як під впливом інституційних, соціальних та поведінкових чинників, в умовах невизначеності та нестабільності, економічні агенти ухвалюють рішення щодо вибору сфери зайнятості та створення власної справи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пояснення особливостей функціонування малого підприємництва в Україні та прийняття рішень суб'єктами економіки, під впливом різних чинників бізнес-середовища, можливе тільки з врахуванням історичного та культурного аспектів розвитку. Багатьох науковців підприємництво цікавило й продовжує цікавити як критична складова адаптивного розвитку економіки та суспільства, де

підприємець виступає новатором, людиною, яка бере на себе ризики, пов'язані з невизначеністю та невдачею і втілює свої ідеї задля підвищення власного добробуту, свободи у прийнятті рішень та задоволення від досягнутих цілей [1–3].

Таким чином дослідженням проблем та перспектив розвитку підприємницької діяльності займалися різні вчені-економісти від засновників класичної школи економіки, до представників інституційної та поведінкової економіки. Основна увага дослідників зосереджена на таких аспектах підприємництва, як особливі характерні риси, притаманні особі підприємця та процес ухвалення рішень в умовах невизначеності [1, с. 10–13].

В той же час, зважаючи на нові реалії дослідження підприємництва та необхідність його ефективного розвитку, залишається актуальним і сьогодні питання вивчення впливу економічних, соціальних та когнітивних чинників на поведінку суб'єктів економіки та можливість подальшого прогнозування змін на основі побудови моделей взаємозалежності. А зростання ролі підприємницької діяльності, як стабілізатора економіки та важливої сфери застосування людського капіталу, зумовлює необхідність подальшого вивчення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Стаття має на меті розглянути основні проблеми функціонування підприємництва в Україні в сучасних реаліях та побудувати адекватну модель, яку можна було б використовувати для прогнозування подальших перспектив розвитку малого підприємництва. Для досягнення мети необхідно вирішити декілька завдань: описати динаміку розвитку малого підприємництва у вітчизняній економіці; охарактеризувати особливості функціонування малого підприємництва в Україні та побудувати модель залежності кількості малих підприємств від інституційних та поведінкових чинників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємництво відіграє важливу роль у розвитку та стабілізації економіки кожної країни. У сучасному глобалізованому, мінливому та нестабільному світі виникає

питання: як реагувати на нові виклики та що необхідно зробити для розвитку інституту підприємництва та зростання добробуту населення [4, с. 112].

В Україні дослідження підприємництва ускладнено низкою чинників, у тому числі недосконалістю законодавчої бази, значною часткою тіньового бізнесу та високою ймовірністю закриття підприємства в перші роки діяльності тощо [5, с. 160]. На графіку (Рис. 1) показано кількість малих підприємств в Україні з 2000 р. по 2023 р. Дані свідчать про певну циклічність й залежність зростання чи зниження кількості підприємств від зовнішніх чинників та прийняття рішень підприємцями про створення чи закриття власної справи. Це зумовлено перш за все впливом інституційних та поведінкових чинників, а також початком військової агресії росії проти України в 2022 р. В той же час, вже в 2023 ситуація покращилась, що свідчить про швидку здатність до адаптації серед вітчизняних підприємців [6].

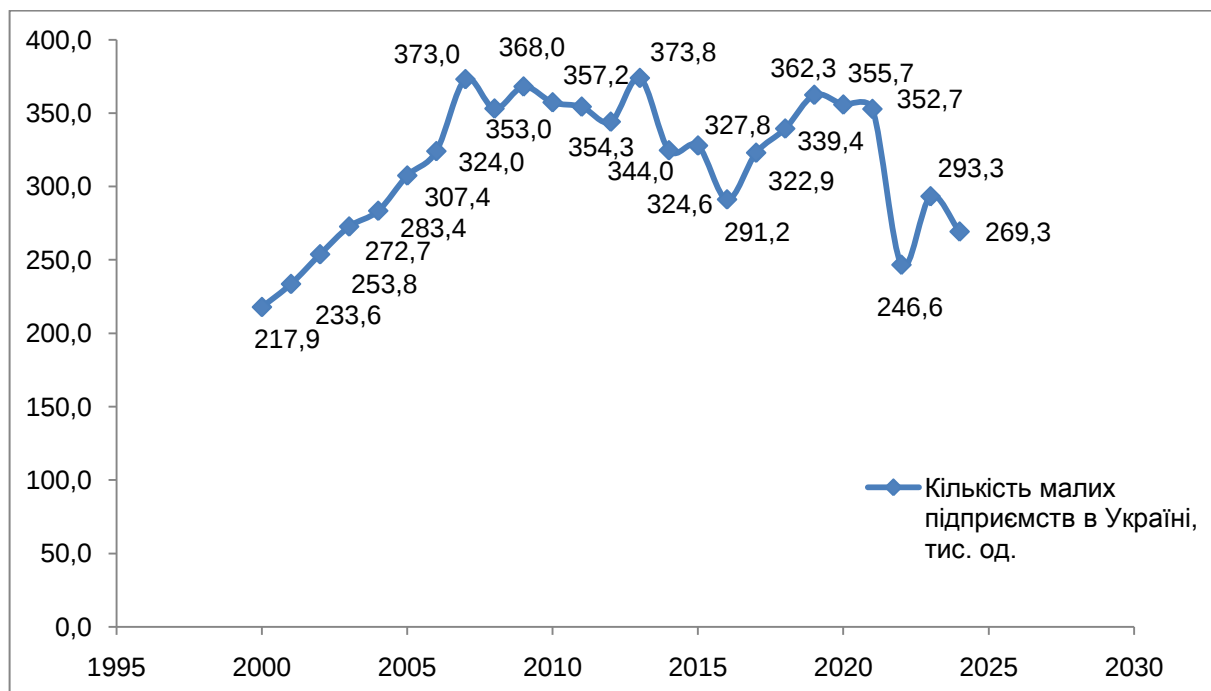

Рис. 1. Кількість малих підприємств в Україні у 2000-2024 рр.

*Джерело: Побудовано автором на основі даних
Державної служби статистики України [6].*

Крім малого підприємництва, в Україні також функціонують великі, середні та мікропідприємства, де спостерігається подібна ситуація щодо скорочення кількості підприємств у 2022 р. та покращення ситуації в 2023 р.

В той же час, серед підприємств середнього розміру продовжувалась негативна динаміка й зниження кількості підприємств з 2020 р. по 2024 р. на 20,5% [6]. Статистичні дані щодо зазначених видів підприємств дають ширше уявлення про контекст функціонування та загальну динаміку розвитку підприємницької галузі в Україні на сьогодні.

Важливими показниками, що характеризують діяльність підприємницького сектору з точки зору добробуту суспільства, є кількість зайнятих працівників на підприємствах та обсяг продукції й послуг, яку вони виробляють. Динаміку зміни цих показників наведено на рисунках (Рис. 2 та Рис. 3) відповідно [6].

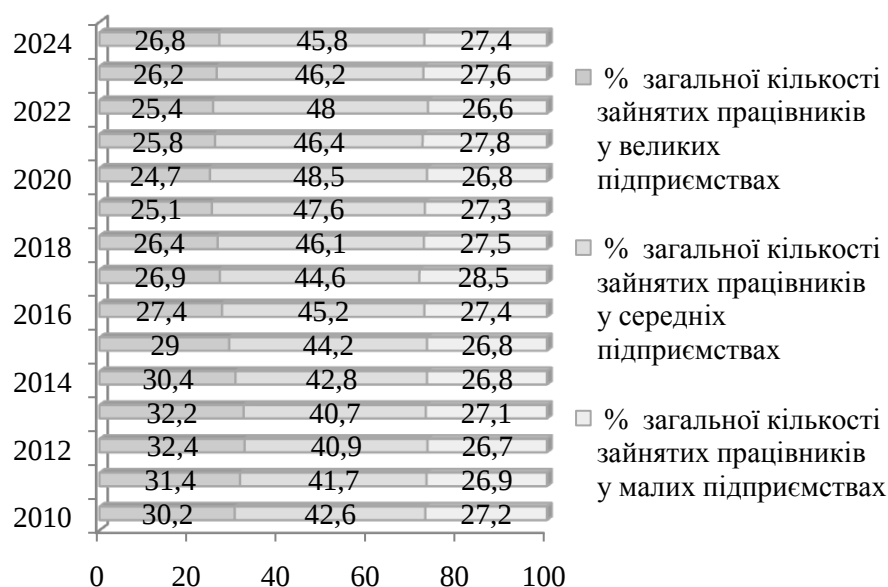

Рис. 2. Відсоток працівників зайнятих на великих, середніх та малих підприємствах

Джерело: Побудовано автором на основі даних Державної служби статистики України [6].

Статистика свідчить, що дещо більше чверті працівників зайняті на малих підприємствах з 2010 р. по 2024 р. В той же час, це говорить про те, що мале підприємництво є однією із важливих сфер зайнятості населення.

Водночас відносно зростання виробленої продукції та послуг до загального обсягу реалізованої продукції малими підприємствами зріс у 2024 р. порівняно з 2010 р. на 4,7%, в той час як цей же показник для великих підприємств скоротився на 10,3% [6]. Така тенденція може бути пояснена

несприятливими наслідками карантинних обмежень у 2020–2021 роках та повномасштабною агресією росії у 2022–2024 роках, що триває донині та знижує продуктивність великих підприємств. В той же час, малі підприємства здатні швидше та гнучкіше адаптуватися до нових викликів, що пояснює підвищення відсотка виробленої продукції та послуг.

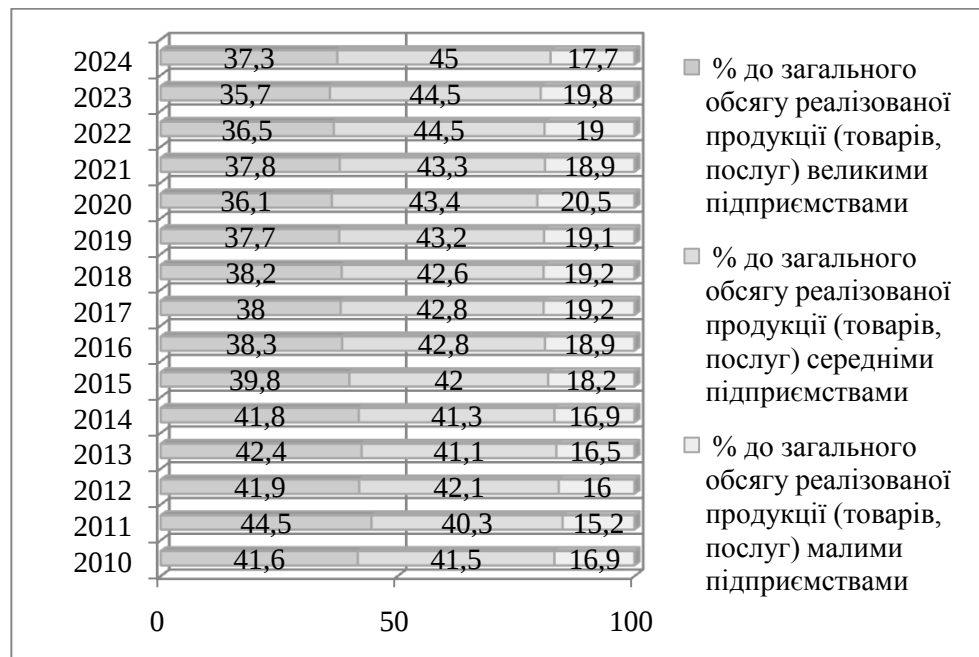

Рис. 3. Відсоток загального обсягу реалізованої продукції великими, середніми та малими підприємствами

Джерело: Побудовано автором на основі даних

Державної служби статистики України [6].

Кризова ситуація в країні також ускладнює процес збору статистичних даних і унеможливорює об'єктивну оцінку рівня розвитку підприємництва в Україні. Наразі наявна статистична інформація говорить тільки про кількісні характеристики активних підприємств, але не визначає якісні складові та поведінкові аспекти вибору підприємницької діяльності [7].

Тому питання пошуку моделі для прогнозування розвитку підприємництва залишається відкритим і полягає у виборі параметрів, які були б значущими та пояснювали б характер впливу різних факторів бізнес-середовища на кількість малих підприємств в Україні. З метою визначення природи впливу інституційних та поведінкових чинників на розвиток малого

підприємництва необхідно перш за все розглянути та врахувати сучасні тенденції розвитку суспільства. А саме, варто враховувати процеси глобалізації, цифровізації, загострення конкуренції та геополітичних конфліктів [3].

Зазначені зовнішні чинники формують умови функціонування малого підприємництва та впливають на поведінку й процес прийняття рішень підприємцями. Нестабільність соціально-економічних процесів, впливає на схильність економічних агентів до ризику та змушує їх приймати зважені рішення, але в той же час може виступати поштовхом для людей, які бачать можливості, володіють творчою уявою, здатні до індивідуального відповідального вибору, ухвалюють оцінні рішення щодо продовження поточної діяльності чи створення нової справи та при цьому беруть на себе ризик, пов'язаний з невизначеністю. Саме такими рисами характеру, на думку вчених-економістів минулого та сьогодення, наділені підприємці [8, с. 503].

Ключовими завданнями українських підприємців на сьогодні є швидка адаптація та гнучке реагування на зміни бізнес-середовища й непередбачувані виклики. Основними чинниками, які можуть спонукати до цього, є: соціальні зміни пов'язані з посиленням міграційних процесів зумовлених війною; вища схильність до адаптації; швидкість та регуляторна гнучкість, як конкурентні переваги; ментальна та культурна близькість до споживача, що викликає довіру та емоційний зв'язок. Тобто перед підприємцем стоїть питання не просто збереження чи створення власної справи, але й про справжнє лідерство [3].

Нестабільність, невизначеність та мінливість сучасного бізнес-середовища на фоні послаблення глобалізаційних процесів та загострення світових конфліктів, прискорення розвитку технологій, та зростання безробіття змушують економічних агентів все більше пристосовуватися до цих викликів, змінювати сферу діяльності та обирати мале підприємництво, як альтернативний вид зайнятості [2]. В той же час такий вибір сприяє

розвитку економіки, конкурентоспроможності держави на світовій арені та слугує опорою суспільства в кризові часи. Варто зазначити, що дослідження чинників, які впливають на людей та їхні дії й рішення важливе, зважаючи на ситуацію що склалася в країні, тобто введення військового стану в зв'язку з повномасштабним вторгненням країни-агресора [9, с. 139].

Для підтвердження наших припущень щодо залежності вибору суб'єктами економіки сфери застосування власних здібностей від зовнішніх факторів, а також правил гри в суспільстві, побудуємо множинну лінійну кореляційно-регресійну модель. Щоб провести коректний і репрезентативний аналіз, де модель була б адекватною та відображала реальні економічні зв'язки, важливо правильно обрати пояснювальні змінні. Результуючою змінною, вплив на яку ми досліджуємо, є кількість малих підприємств в Україні з 2000 р. по 2023 р. (*The Number of Small Enterprises – NSE*) [6], а факторними ознаками такі величини, як: свобода бізнесу (*Freedom of Business – FB*), права власності (*Property Rights – PR*), доброчесність держави (*Government Integrity – GI*), податкове навантаження (*Tax Burden – TB*) [10]; безробіття, загалом (% від загальної робочої сили) (*Unemployment – UN*), витрати на інновації, мільярд грн. (*Innovation Costs – IC*), інфляція, ціни на споживчі товари (щорічний %) (*Inflation, Consumer Prices – CPI*), прямі іноземні інвестиції, чистий приплив (% ВВП) (*Foreign Direct Investment – FDI*), особи, які користуються Інтернетом (% населення) (*Individuals Using the Internet – IUI*) [11].

Серед зазначених факторних ознак свобода бізнесу, права власності, доброчесність держави та податкове навантаження – є складовими індексу економічної свободи й потребують детальнішого пояснення. Так, індекс економічної свободи – це показник, який характеризує здатність людини самостійно ухвалювати рішення щодо своїх доходів, витрат, інвестицій тощо. Основними категоріями, за якими здійснюється розрахунок, є: верховенство права до якого належать показники доброчесності держави (свобода від корупції) та права власності (володіти, розпоряджатися майновими правами

на матеріальні та нематеріальні ресурси); обмеження уряду, що характеризується обраним нами показником податкового навантаження; регуляторна ефективність, яка полягає в свободі бізнесу (легкості започаткування та ведення власної справи); відкритість ринків [12]. Обчислення проводяться щорічно The Heritage Foundation та оприлюднюється виданням The Wall Street Journal [13, с. 36].

Цей показник важливий для дослідження кількості малих підприємств в Україні, адже він дає можливість оцінити рівень лібералізації економіки та особливості взаємозв'язків між державою та бізнесом. Оскільки наша країна обрала поступові реформи на шляху до ринкової трансформації економіки, так званий градуалістський підхід – це спричинило ряд негативних наслідків, таких як: олігархізація економіки, відставання від держав-сусідів за основними показниками економічного розвитку, нижча якість економічних та політичних інститутів, формування умов бізнес-середовища де основним джерелом прибутку є рента [14, с. 9]. Згідно з The Heritage Foundation, індекс економічної свободи – це перш за все визначення ролі держави як спостерігача, який не перешкоджає виробництву, розподілу і споживанню товарів і послуг, за винятком критичних обставин, пов'язаних з необхідністю захисту громадян та підтримки порядку в суспільстві [10]. Прикладом такого втручання може бути зниження лібералізації економіки та зростання ролі держави в час дії військового стану.

Для України останні роки виявились критичними й за індексом економічної свободи в 2024 році вона посіла 150-те місце зі 165 країн, що відображає наслідки вимушеної політики втручання з боку держави та зниження лібералізації економіки. Також рівень економічної свободи є одним з ключових факторів зростання ВВП, адже він впливає на формування сприятливого інноваційно-інвестиційного середовища для розвитку підприємництва. Так, якщо розділити всі країни світу на чотири групи за рівнем економічної свободи, то в першому квартилі (25% найвільніших країн світу) ВВП на душу населення буде 52 877 дол. США. Такий показник у 8

разів більше, ніж у 25% найбільш економічно невільних країн – 6 968 дол. США [15].

Наступною важливою факторною ознакою є рівень безробіття, зростання якого змушує економічних агентів шукати альтернативні види зайнятості, а саме працювати на себе та створювати малі підприємства. Варто також зазначити, що підприємництво в Україні зазнає збитків через виїзд кваліфікованих кадрів за кордон, внутрішнє переміщення та мобілізаційний процес. Так, кількість мігрантів з України у світі, за оцінками ООН, становить 6,7 млн. осіб, переважно жінок та дітей. Із них приблизно 1,7 млн осіб були працевлаштовані в Україні до виїзду – це 10,6% економічно активного населення країни перед початком повномасштабного вторгнення. Труднощі з пошуком працівників, згідно з опитуваннями НБУ, у 2023 році мали 44% підприємств через посилення мобілізаційних процесів та 24% – через міграцію [16].

Розвиток технологій, оптимізація бізнес-процесів, використання штучного інтелекту – створюють інноваційний контекст функціонування та розвитку малого підприємництва, який також неможливий без залучення інвестицій та створення відповідної інфраструктурної основи. Саме залучення іноземних інвестицій, або ж власні кошти підприємців є фундаментом інноваційного розвитку підприємництва, впровадження нових технологій та вибору ефективніших моделей функціонування. В той же час зростання кількості користувачів Інтернету дозволяє залучати клієнтів та масштабувати бізнес без значних капіталовкладень.

Для опису та дослідження взаємозв'язків між обраними економічними показниками сфери малого підприємництва було використано метод побудови множинної лінійної кореляційно-регресійної моделі. Побудована багатфакторна лінійна економетрична модель динаміки кількості малих підприємств в Україні від описаних вище чинників має вигляд:

$$\text{NSE} = 638,4 - 21\text{UN} - 3,3\text{FB} + 1,6\text{IUI} - 1,3\text{IC} + 0,8\text{CPI} - 1,1\text{FDI} + 1,8\text{PR} - 0,7\text{GI} - 0,5\text{TB}$$

Аналіз побудованої множинної економетричної моделі залежності кількості малих підприємств в Україні від зазначених факторних змінних вказав на наявність тісного кореляційного зв'язку між ними, про що свідчить значення відношення детермінації $R^2 = 0,93$. Проте значення t-статистик для розрахованих оцінок коефіцієнтів множинної регресії вказує на наявність мультиколінеарності між такими факторними ознаками як: права власності (PR), доброчесність держави (GI), податкове навантаження (TB), витрати на інновації, мільярд грн. (IC), інфляція (CPI), прямі іноземні інвестиції, чистий приплив (% ВВП) (FDI).

Для усунення мультиколінеарності між факторними ознаками побудованої моделі було здійснено підбір кінцевої множини факторних ознак за допомогою одного з методів вибору множинної лінійної кореляційно-регресійної моделі, а саме методу виключень [17, с. 153].

Використання методу виключень для вибору множинної лінійної кореляційно-регресійної моделі полягає в поступовому виключенні статистично незначущих параметрів моделі до тих пір, поки у моделі не залишаться тільки значущі факторні ознаки [17, с. 159]. Під час застосування методу виключень можна виокремити такі чотири етапи:

1. Побудова множинної лінійної кореляційно-регресійної моделі, яка містить усі вибрані факторні ознаки.
2. Обчислення значення часткового F-критерію або t-статистики для визначення статистичної значущості кожного чинника.
3. Вибір факторної ознаки, якій відповідає найменше значення серед усіх значень F-критерію (t-статистики).
4. Порівняння цього найменшого значення з відповідним критичним значенням для заданого рівня значущості α . Якщо оцінки коефіцієнтів множинної регресії є статистично незначущими (емпіричне значення статистики є меншим за критичне), то відповідну факторну ознаку виключають з моделі і продовжують перевірку моделі за описаним

алгоритмом, тобто знову будують модель без виключеної змінної. У протилежному випадку отримано кінцеву модель.

Використання методу виключень для побудови кінцевої моделі дало нам можливість поетапно вилучити всі статистично незначущі факторні ознаки, зокрема: прямі іноземні інвестиції FDI ($p = 0,7$); доброчесність держави GI ($p = 0,65$); податкове навантаження TB ($p = 0,44$); права власності PR ($p = 0,26$); інфляція, ціни на споживчі товари CPI ($p = 0,33$); витрати на інновації IC ($p = 0,06$).

В кінцевому результаті ми отримали модель залежності кількості малих підприємств в Україні (SB) від трьох факторних ознак, які є статистично значущими для моделі: безробіття, загалом (% від загальної робочої сили) (UN), свобода бізнесу (FB), кількість осіб, які користуються Інтернетом (IUI):

$$NSE = 566,9 - 17,1UN - 2,6FB + 1,4IUI$$

Перевірка побудованої економетричної моделі кількості малих підприємств в Україні на адекватність за критерієм Фішера підтвердила значущість та адекватність, оскільки емпіричне значення F-статистики ($F^{em} = 52,4$) значно перевищує відповідне критичне значення ($F^{kp} = 3,049$) при заданому рівні значущості $\alpha = 0,05$ [18]. Побудована економетрична модель добре пояснює варіацію результуючої змінної під впливом досліджуваних чинників, оскільки значення оціненого коефіцієнта детермінації R^2 дорівнює 0,897. Обчислене значення коефіцієнта детермінації свідчить про те, що 89,7% варіації кількості малих підприємств в Україні пояснює побудована модель, тобто зміна відсотку безробіття, значення рівня свободи бізнесу та частки людей, які користуються Інтернетом.

В процесі побудови економетричної моделі була здійснена перевірка моделі на наявність автокореляції, тобто доведено незалежність значень випадкових відхилень кореляційно-регресійної моделі. Для проведення перевірки наявності автокореляції використано тест Дарбіна-Уотсона (DW-критерій) [17, с. 420]. На основі цього критерію було зроблено висновок про відсутність автокореляції, оскільки емпіричне значення DW-критерію

дорівнює 2,29, яке знаходиться в допустимих межах від 1,5 до 2,5. Також отриманий критерій більше нижньої ($DW > d_l = 1.053$) і верхньої межі ($DW > 4 - d_u = 1.664$) критичних значень та не знаходиться в зазначених межах при заданому рівні значущості $\alpha = 0,05$, трьох пояснювальних змінних та розміру вибірки. Це відповідно свідчить про відсутність позитивної та негативної автокореляції.

Економетричний аналіз коефіцієнтів множинної регресії побудованої моделі показав, що зростання рівня безробіття на 1% спричиняє скорочення кількості малих підприємств в Україні на 17,1 тис. одиниць. Це зумовлено зростанням невизначеності та нестабільності економіки, що знижує підприємницьку активність. Зростання індексу свободи бізнесу на 1 пункт неочікувано викликає негативний ефект та скорочення кількості підприємств в середньому на 2,6 тис. одиниць, що може свідчити про значну частку малого бізнесу, яка перебуває в тіні та про необхідність подальших досліджень з врахуванням цього чинника. Водночас збільшення кількості користувачів Інтернету на 1% сприяє зростанню кількості малих підприємств в середньому на 1,4 тис. одиниць. Це цілком зрозуміло, адже в сучасному контексті глобалізації та цифровізації використання Інтернету є основою для пошуку інформації, запуску та ведення бізнесу, зростання підприємницької активності.

В контексті перелічених викликів, особливостей розвитку малого підприємництва в Україні та проведеного економетричного дослідження, постає питання ролі держави та якості розвитку інституційного середовища. Основними завданнями політики держави щодо малого підприємництва сьогодні мають бути: вирішення проблем, пов'язаних з створенням сприятливих умов бізнес-середовища для ефективного функціонування малого підприємництва; залучення малого підприємництва до грантових міжнародних програм; стимулювання інноваційної та інвестиційної діяльності; сприяння створенню технологічної інфраструктури; зниження рівня безробіття шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян тощо [4, с. 114].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У процесі проведеного дослідження було проаналізовано динаміку малого підприємництва в Україні та охарактеризовано основні чинники, які впливають на ефективність його функціонування. Виклики сьогодення зумовлюють необхідність використання нових підходів для вирішення проблем підприємницької діяльності, його ефективного функціонування та розвитку, де ключову роль відіграватимуть підприємці, які прийматимуть зважені рішення щодо власної справи й тим самим впливатимуть на рівень свого добробуту та добробуту населення, а також гнучко адаптовуватимуться до нових вимог ринкової економіки.

Одними з важливих факторів розвитку підприємницької діяльності в умовах війни є також особливі риси характеру, притаманні українським підприємцям. Лідерство, здатність бачити та використовувати можливості в умовах ризику, пов'язаному з невизначеністю та непередбачуваністю бізнес-середовища, дозволяють використовувати умови сьогодення як поштовх та нове вікно можливостей. В той же час, є потреба в поясненні впливу інституційних та когнітивних чинників на розвиток малого підприємництва в Україні, що в свою чергу дало б можливість краще розуміти та прогнозувати поведінку економічних агентів.

В процесі побудови моделі було виявлено тісний зв'язок між результуючою та відібраними факторними ознаками ($R^2 = 0,93$). Наступний етап аналізу початкової моделі та її вдосконалення виявив залежність кількості малих підприємств в Україні від рівня безробіття, свободи бізнесу та частки користувачів Інтернету. Це свідчить про значний вплив цих чинників та про необхідність створення сприятливих умов бізнес- та інституційного середовища. Основна увага має зосереджуватись на підтримці малого підприємництва, як альтернативного виду зайнятості, розвитку інфраструктури бізнесу та сприяння виходу малого бізнесу з тіні, що позитивно впливатиме на розвиток соціально-економічних відносин та підвищуватиме стійкість національної економіки.

Література

1. Ватаманюк О. З., Ангелко І. В. Еволюція розуміння детермінантів вибору підприємницької діяльності в сучасній економічній науці. Економічна теорія та право. 2023. 2 (53). С. 6-23.
2. Національний інститут стратегічних досліджень. Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць. 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak>.
3. Andrukhiv V. Why Ukrainian Entrepreneurs Keep Starting Businesses. European Business Magazine. 01.05.2025. URL: <https://europeanbusinessmagazine.com/business/why-ukrainian-entrepreneurs-keep-starting-businesses/>.
4. Пілевич Д. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2021. 3 (27). С. 110-122.
5. Васюта В., Путря А., Пивоваров В. Стан розвитку малого підприємництва в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. 2022. Т. 1: 6. С. 160-164.
6. Державна служба статистики України. Кількість активних підприємств за регіонами України та відомостями економічної діяльності. 2025. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Eurostat. Statistics Explained. Entrepreneurship – statistical indicators. 2025. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Entrepreneurship_-_statistical_indicators.
8. Murphy K. M., Shleifer A., Vishny R. W. The allocation of talent: implications for growth. The Quarterly Journal of Economics. 1991. 2 (106). С. 503-530.
9. Кошельок Г. В., Царьов О. С. Фактори, що впливають на бізнес-середовище. Трансформація практики управління інноваційним розвитком

соціально-економічних систем. Київ: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2024. С. 137-148.

10. The Heritage Foundation. Index of Economic Freedom. All Country Scores. The Heritage Foundation. 28.02.2025. URL: <https://www.heritage.org/index/pages/all-country-scores>.

11. World Bank Group. Дані по Україні. Сайт World Bank Group. 2025. URL: <https://data.worldbank.org/country/ukraine?locale=uk>.

12. Онищенко А. Економічна свобода: що це і чому вона важлива. Inzhur. 20.01.2025. URL: <https://www.inzhur.reit/blog/ekonomichna-svoboda-shho-cze-i-chomu-vona-vazhliva>.

13. Геращенко С. О., Чорнобаєв В. В. Взаємозв'язок економічної свободи, підприємництва та економічного розвитку у глобальній економіці. Економічний вісник. 2019. 4. С. 36-43.

14. Ватаманюк О. Індекс олігархізації економіки як чинник якості економічних і політичних інститутів у постсоціалістичних країнах Європи. Економічна теорія та право. 2022. 1 (48). С. 8-28.

15. Романчук Я. Країна несвободи. International Liberty Institute. 16.10.2024. URL: <https://www.ilibertyinstitute.org/articles/economic-freedom-index-fraser-institute-2024>.

16. Студеннікова І., Вокс Україна. Ринок праці в умовах війни: демографічні виклики для України. Укрінформ. 25.09.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3909003-rinok-praci-v-umovah-vijni-demograficni-vikliki-dla-ukraini.html>.

17. Здрок В. В., Лагоцький Т. Я. Економетрія. Київ. 2010. 541 с.

18. Ставицький А. В. Економетрика з EViews. Офіційний сайт д.е.н., професора Ставицького А.В. 2025. URL: http://www.andriystav.cc.ua/T_Eco_EV.html.

References

1. Vatamanyuk, O.Z. and Anhelko, I. V. (2023), “Evolution of the understanding of determinants of the choice of entrepreneurial activity in modern economic science”, *Ekonomichna teoriya ta pravo*, vol. 2, no. 53, pp. 6-23.
2. National institute for strategic studies (2024), “Problems of development of small and medium-sized businesses in Ukraine as the main source of jobs”, available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak-opendocument> (Accessed 15 Jun 2025).
3. Andrukhiv, V. (2025), “Why Ukrainian Entrepreneurs Keep Starting Businesses”, *European Business Magazine*, [Online], available at: <https://europeanbusinessmagazine.com/business/why-ukrainian-entrepreneurs-keep-starting-businesses/> (Accessed 19 May 2025).
4. Pilevych, D. (2021), “State support for the development of small business in Ukraine”, *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnya*, vol. 3, no. 27, pp. 110-122.
5. Vasyuta, V. Putrya, A. and Pyvovarov, V. (2022), “The state of the development of small business in Ukraine”, *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, vol. 1, no. 6, pp. 160-164.
6. State Statistics Service of Ukraine (2025), “Number of active enterprises by regions of Ukraine and information on economic activity”, available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. opendocument (Accessed 15 Jun 2025).
7. Eurostat. Statistics Explained (2025), “Entrepreneurship – statistical indicators”, available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Entrepreneurship_-_statistical_indicators. opendocument (Accessed 15 Jun 2025).
8. Murphy, K.M. Shleifer, A. and Vishny, R.W. (1991), “The allocation of talent: implications for growth”, *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 2, no. 106. pp. 503-530.
9. Koshel'ok, H.V. and Tsar'ov, O.S. (2024), “Factors affecting the business environment”, *Transformatsiia praktyky upravlinnia innovatsijnym rozvytkom sotsial'no-ekonomichnykh system* [Transformation of the practice of

managing the innovative development of socio-economic systems], *Vydavnychyj dim "Kyieva-Mohylians'ka akademiia"*, Kyiv, Ukraine, pp. 137-148.

10. The Heritage Foundation (2025), "Index of Economic Freedom. All Country Scores", available at: <https://www.heritage.org/index/pages/all-country-scores>. (Accessed 19 May 2025).

11. World Bank Group (2025), "Data on Ukraine", available at: <https://data.worldbank.org/country/ukraine?locale=uk>. (Accessed 15 Jun 2025).

12. Inzhur (2025), "Economic freedom: what it is and why it is important", available at: <https://www.inzhur.reit/blog/ekonomichna-svoboda-shho-cze-i-chomu-vona-vazhliva> (Accessed 15 Jun 2025).

13. Herashchenko, S.O. and Chornobayev, V.V. (2019), "The relationship between economic freedom, entrepreneurship and economic development in the global economy", *Ekonomichnyy visnyk*, vol. 4, pp. 36-43.

14. Vatamanyuk, O. (2022), "Index of oligarchisation of the economy as a factor of the quality of economic and political institutions in the post-socialist countries of Europe", *Ekonomichna teoriya ta pravo*, vol. 1, no. 48, pp. 8-28.

15. Romanchuk, YA. (2024), "The country of unfreedom", *International Liberty Institute* [Online], available at: <https://www.ilibertyinstitute.org/articles/economic-freedom-index-fraser-institute-2024>. (Accessed 15 Jun 2025).

16. Studennikova, I. (2024), "Labour market in war conditions: demographic challenges for Ukraine", *Ukrinform*, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3909003-rinok-praci-v-umovah-vijni-demograficni-vikliki-dla-ukraini.html>. (Accessed 15 Jun 2025).

17. Zdrok, V.V. and Lahots'kyi, T.YA. (2010), *Ekonometriya* [Econometrics], Kyiv, Ukraine.

18. Stavyts'kyi, A.V. (2025), "Econometrics with EViews", *Ofitsijnyj sayt d.e.n., profesora Stavyts'koho A.V.*, available at: http://www.andriystav.cc.ua/T_Eco_EV.html. (Accessed 15 Jun 2025).

Стаття надійшла до редакції 13.07.2025 р.